

релігійних та політичних діячів. Тому харизматичні церкви намагаються прагматично ставитися до існуючого «розкладу сил», використовувати його на користь своєї церкви.

Відтак можемо констатувати тенденцію розширення «харизматичного простору», якій притаманна підміна суспільних структур церковними. Загальнопротестантське гасло: «Церква в суспільстві», таким чином, трансформується в суто харизматичне гасло: «Суспільство в церкві». Саме ця установка визначає наполегливе намагання харизматів ввійти майже в усі сфери суспільного життя сучасної України. Однак, на рівні окремих харизматичних церков ця установка теж зазнає змін і постулюється як «світ у церкві». Не зважаючи на те, що такі ідеологеми виявляються надзвичайно далекими від життя, вони залишаються привабливими для невибагливої або дезорієнтованої свідомості мас, а тому потребують подальшої уваги і наукового осмислення.

*Т. Хазир-Огли**

“Декларація мусульман Європи” – шлях до діалогу.

Мусульмани складають політично активний прошарок населення сучасної Європи. Минулого року на виборах до Європарламенту вони проявили себе як добре організована політична сила. Нині більшість європейських політичних партій підтримує понад 25% мусульман. Проте мусульмани-політики впевнені, що мусульмани Європи повинні виступати як самостійна політична сила.¹³⁴ Тим більше, що в Декларації мусульман Європи зазначається, що “європейські мусульмани хочуть влитися в європейське суспільство, внести свій внесок в його соціальні, політичні, культурні та моральні досягнення”.¹³⁵ Тому активізувалася робота Федерації ісламських організацій Європи, яка запропонувала на розгляд Європейського союзу свою Декларацію, де зібрано основні ідеї та установки щодо механізму інтеграції й розвитку ісламу та його послідовників на території ЄС. Декларація пройшла юридичну, лінгвістичну та культурологічну експертизу, отримала значну підтримку правовірних (підписана основними ісламськими організаціями всього континенту), тому на цей документ мусульмани Європи покладають великі надії та вважають, що він стане своєрідною конституцією європейських мусульман. Положень Декларації мусульмани повинні дотримуватись у відносинах між собою та своїх відношеннях з іншими мешканцями Європи.

“Активна суспільна діяльність, участь у політичному житті та активність у різних медіа-проектах – ось рецепт успіху мусульман Європи” – наголошує заступник голови Європейської антирасистської групи Турфа Багахаті.¹³⁶ Питання суспільної позиції, яку займають мусульмани Європи, постало дуже гостро. Тому постає необхідність вироблення європейськими країнами індивідуального шляху інтеграції мусульман. Натомість, мусульмани не стали очікувати, поки їх соціально-політичні проблеми будуть вирішувати уряди країн ЄС, а запропонували власне їх вирішення. У Декларації закріплені всі основні питання перебування мусульман в Європі.

В Європі нині значно активізувалася діяльність мусульманських правозахисних центрів, які за мету своєї діяльності обирають відстоювання прав прихильників ісламу та вирішують проблемні питання на основі європейського законодавства. Проводяться форуми європейських мусульман та молодіжних організацій (FEMYSO), які намагаються проводити соціальну роботу та долати ісламофобію, налагоджувати розвиток міжконфесійного діалогу в європейських країнах. Регулярно проводяться самміти для мусульманських лідерів Європи, конференції для імамів – всі ці заходи свідчать про тісну взаємодію й активну співпрацю мусульман та християн.

У багатьох країнах ЄС іслам, за кількістю його сповідників, є другою чи третьою релігією.¹³⁷ Тому закономірним є процес швидкого входження мусульман-політиків до європейських урядів. Серед таких політиків можемо виділити: Саджата Каріма – член Європарламенту, який веде активну соціально-політичну діяльність і намагається налагодити суспільний діалог; Умар ар-Раві – члена парламенту Австрії, який відстоює права мусульман в державі та сприяє підняттю соціального статусу емігрантів. Нині в уряді Франції дві міністерські посади займають мусульмани: Хамламі Мікшер – віце-прем’єр з питань ветеранів; Азуз Бегаг – заступник прем’єр-міністра Франції, який перебуваючи в уряді, врегульовує питання рівності

* Аспірантка Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України.

¹³⁴ Мусульмане Нідерландов не видят смысла в создании собственной политической партии // IslamOnline.–С.1.

¹³⁵ Declaration of European Muslims // www.islamicpluralism.org/text/2006t/bosnianclericsdeclaration.htm

¹³⁶ Рецепт успеха для мусульман Европы // www.islamua.net. – С.1.

¹³⁷ Дет. див.: Богомоллов О. В., Данилов С. І., Семиволос І.М., Яворська Г.М. Ісламська ідентичність в Україні – К., 2005. – С.11.

громадян. На наш погляд, за умови активних дій політиків-мусульман, європейське суспільство почне прислуховуватись до їх ініціатив і на державному рівні запроваджувати програми покращення міжконфесійних та соціальних відносин.

Щодо участі мусульман у політичному житті Європи, то відомий мусульманський активіст Мохсен Аль-Зафрі не бачить сенсу в створенні суто мусульманських політичних партій в Європі. “За хорошої підтримки мусульмани можуть достатньо вдало просуватися до керівних посад будь-якої політичної партії. Більш ефективним буде лобювання мусульманських інтересів членами тих чи інших партій. Таку тактику вже досить давно і з успіхом використовують євреї, які мають міцні й прекрасно організовані лобі у всіх політичних організаціях світу”, – наголошує він.¹³⁸

Мусульманський чинник відіграє значну роль у європейському політичному просторі. Інтеграція мусульман в сучасне суспільство – це головне нововведення програм багатьох партій. Мусульмани-європейці є представниками різних політичних об'єднань (Кадер Аліф – Соціалістична партія, Хамід Бен Садія – Комуністична партія, Фаузія Зебрі Гораб та інші). Завдяки масовим демонстраціям французьких мусульман під час виборів 2002 року, Національний фронт не отримав політичної підтримки. Мусульмани брали активну участь у виробленні окремими європейськими країнами самостійної позиції щодо війни в Іраці.¹³⁹ Нині Британський Ісламський комітет з прав людини розвернув кампанію проти рішення Палати лордів щодо заборони хіджабу. Хоча в Декларації говориться, “що європейські мусульмани повністю й беззастережно віддані наступним європейським цінностям: а) зверхності закону; б) принципу толерантності; в) цінностям демократії і правам людини; г) вірі в те, що кожна людина має право на п'ять найважливіших прав (право на життя, право на віру, право бути вільним, право мати власність і право на захист гідності)”.¹⁴⁰

Задекларована у Європейській Конституції єдність Європи служить інтересам мусульманської меншини, яка живе по всій Європі. Але, з іншого боку, нейтральна Європейська Конституція буде сприяти інтеграції в суспільство релігійних меншин. “Релігія перестане бути головним фактором у відносинах з мусульманами, котрі стануть повноцінними громадянами країн ЄС”.¹⁴¹ Тому мусульмани Європи розробили власну Декларацію. Як зазначає її автор муфтії Боснії та Герцеговини Мустафа Церіч: “Це по-перше, заклик європейців не робити помилок, поширювати негативне уявлення на всіх мусульман та ісламофобію. По-друге, вона спрямована на мусульман Європи. По-третє, документ звернений до всього ісламського світу, який може допомогти європейським мусульманам налагодити діалог з Заходом, який дозволить їм бути визнаними як представники своєї віри і водночас збереже за ними статус повноправних європейців”.¹⁴²

Політична активність допомагає відстоювати інтереси мусульманської спільноти, надає можливість усвідомити те, до яких негативних наслідків може привести її пасивність. Мусульмани Європи “повинні більше міркувати про свої обов'язки, ніж про свої права, визнаючи необхідність вносити свій внесок в економічне, політичне й культурне життя континенту. Лише в такий спосіб вони зможуть досягти визнання своєї свободи”.¹⁴³ Тому для мусульманської умми важливим є питання підняття рівня політичної обізнаності єдиновірців. “Іслам повинен прагнути лідерства у вирішенні практичних питань і проблем, які постають перед людством сьогодні і в глобальному діалозі з нашими сусідами”.¹⁴⁴ Таким чином, мусульмани, які є членами тієї чи іншої політичної партії, зможуть використовувати свій авторитет і вплив для того, щоб не допустити поширення антиісламських настроїв, які вже виникають в політичних колах багатьох країн Європи. На наш погляд, саме така позиція дасть можливість мусульманській спільноті стати одним із вагомих чинників у політичному житті ЄС.

Уряди європейських країн останнім часом гостро відчують нестачу соціально-політичних стратегій щодо ведення полікультурної і полірелігійної політики із врахуванням інтересів колишніх емігрантів, а також щодо мусульманських країн-постачальників емігрантів. У зв'язку з цим духовний лідер мусульман Боснії Мустафа Церіч закликав християн не звинувачувати всіх послідовників ісламу в тероризмі. “Не треба звинувачувати кожного мусульманина за те, що відбулося в Нью-Йорку, Мадриді та Лондоні. Це всеодно,

¹³⁸ Мусульмане Нідерландов не видят смысла в создании собственной политической партии // Islam Online. – С.2.

¹³⁹ Мусульманский фактор на выборах в Европарламент//www.islamua.net/islam_ua/news/newscol.shtml?1125.– С.4.

¹⁴⁰ Declaration of European Muslims // www.islamicpluralism.org/text/2006t/bosnianclericsdeclaration.htm

¹⁴¹ Аль-Матболи Ахмед Европейские мусульмане видят в конституции ЕС залог своего будущего // Islam Online.– С.1.

¹⁴² Declaration of European Muslims // www.islamicpluralism.org/text/2006t/bosnianclericsdeclaration.htm

¹⁴³ Там само.

¹⁴⁴ Там само.

що євреїв звинувачувати в том, що вони розп'яли Христа", – заявив муфтії.¹⁴⁵ А тому, вважає він, оптимальним шляхом для європейських країн була б співпраця європейського суспільства з мусульманськими громадами. В Декларації значну частину займають питання налагодження міжконфесійного діалогу, що: а) надасть розуміння того, в яких умовах існують релігії в секулярному суспільстві; б) дозволить досягнути взаємопорозуміння, поваги до відмінностей і виявлення загальних поглядів; в) забезпечить релігіям можливість відігравати важливу роль у вирішенні питань безпеки, урегулювання конфліктів, захисті людського життя; г) зробить свій внесок у нинішню дискусію з приводу прав людини; д) допоможе поважати право "іншої" людини бути "іншим"; е) розкриє складну природу взаємовідношень між релігією, культурою, політикою та економікою, а також дозволить знайти фактори, які подають релігію важливим інструментом досягнення правди, справедливості та миру; ж) утвердить релігійні принципи, моральні та етичні цінності й правила поведінки, яких дотримуються представники різних релігій та які можуть бути використані для гармонійного життя в єдиному суспільстві; дозволить також зрозуміти й визнати існування різниці та відвернути виникнення непорозуміннь на цьому ґрунті; з) буде пам'яткою про позитивний історичний досвід в добросусідських відносинах, які існували в різні періоди історії Європи; і) створить платформу для існування різних релігій в атмосфері доброї волі, якою пронизані Священні Книги, і в надії на спільне майбутнє."¹⁴⁶

Нині, поки Декларація в розгляді, кожна країна намагається створити власну модель політики щодо мусульман Європи. Так, Голландія запропонувала таку співпрацю з мусульманськими громадами – правовірни трьох мечетей взяли зобов'язання дотримуватись "кодексу поведінки" з метою профілактики екстремізму та утвердження демократичних цінностей. Зі свого боку, нідерландський уряд зобов'язався прийняти відповідні заходи, щодо припинення дискримінації мусульман. Між віруючими мечетей і урядом було підписано соціальний контракт.¹⁴⁷ Але згодом уряд Нідерландів вирішив показувати іммігрантам спеціальний фільм з еротичними сценами, який буде складовою іспиту з мови та культури. За реакцією мусульман, чиновники самі будуть вирішувати те, чи надавати вид на житло. В посольстві завіряють, що "іммігранти повинні приймати ліберальні цінності цієї країни". Уряд Нідерландів зобов'язав іммігрантів також відвідувати "заняття з інтеграції" та підвищив віковий ценз для іноземців, які беруть шлюб.¹⁴⁸ Таким чином, у діях нідерландського уряду спостерігається непослідовність - політика співпраці змінюється на політику відчуження. Це, на нашу думку, може сприяти не лише міжрелігійним непорозумінням, а й привести до відкритих протестів.

Франція, борючись з ісламським екстремізмом, ввела тотальний контроль за мусульманами. Зайвим є зауважувати, що така позиція французької влади порушує і утискає базові свободи громадян. Посилено відеоспостереження у громадських місцях, Інтернет-кавіярнях, відбувається прослуховування телефонів, відслідковування пасажирів з арабських країн, висилання підозрюваних в ісламській пропаганді.¹⁴⁹ Така радикальна політика французького уряду призводить до погромів, які відбулися нещодавно. Деяко інша позиція з цього питання в англійців. Зокрема, колишній міністр внутрішніх справ Великобританії Джон Денхен наголошує: "Лондон ніколи не подолає екстремізм, якщо не буде враховувати інтереси та проблеми британських мусульман".¹⁵⁰ Британський Мінфін, наприклад, намагається перетворити Великобританію на світовий центр ісламського капіталу за межами мусульманських країн.

Як бачимо, щодо ведення політики інтеграції мусульман в європейське співтовариство існують різні думки. Саме тому, на наш погляд, країнам ЄС необхідно перш за все визначитись з комплексом дій щодо припинення екстремізму та ісламофобії. Домінуючим чинником при їх розробці є те, що вони не повинні обмежувати права й принижувати гідність громадян. Як зазначається в п'ятому пункті Декларації, "оскільки мусульмани намагаються вести добропорядне життя в Європі, то вони очікують у відповідь захист від ісламофобії, етнічних чисток, геноциду та інших злочинів".¹⁵¹ Необхідна тісна співпраця європейського суспільства з мусульманською спільнотою. Лише, працюючи в тандемі і спираючись на високий рівень політичної культури і толерантності європейців, можна розраховувати на подолання соціально-політичних непорозуміннь із мусульманами Європи.

Тому, на наш погляд, європейському товариству слід усвідомити, що своєрідний наступ ісламу в європейських країнах не випадковість і не тимчасове явище. Це – наслідок непродуманої міграційної політики європейських урядів під час економічної кризи, яка спіткала країни ЄС на початку 50-х років ХХ

¹⁴⁵ Новости – 27.09.2005// Islam Online

¹⁴⁶ Declaration of European Muslims // www.islamicpluralism.org/text/2006t/bosnianclericsdeclaration.htm

¹⁴⁷ Новости – 06. вересня 2005// IslamOnline

¹⁴⁸ Новости – 17. березня 2006 // IslamOnline

¹⁴⁹ Новости – 29 вересня 2005// IslamOnline

¹⁵⁰ Новости – 28 вересня 2005// IslamOnline

¹⁵¹ Declaration of European Muslims // www.islamicpluralism.org/text/2006t/bosnianclericsdeclaration.htm

століття. В Європі проживає вже третє покоління колишніх емігрантів. Вони, незважаючи на походження, мають європейське громадянство та вважають себе європейцями. Тому взаємне налагодження контактів християн і мусульман є життєво необхідним. Суспільство, в якому вони живуть, повинно сприяти їх інтеграції та підняттю соціального статусу. Натомість європейські мусульмани готові до міжконфесійного діалогу та співпраці.

Іслам вчить своїх послідовників, що іудеї та християни є людьми Писання, тому всі прихильники авраамічних релігій повинні позбутися забобонів і дотримуватися загального духовного коріння, поділяючи надію на вічне життя. Саме це дасть можливість уникнути дискримінації, деморалізації на релігійному ґрунті, а також вирішить проблему соціального й політичного відчуження.

Мусульманське населення Європи є вагомим фактором як в економічному, так і в політичному житті Європи. В перспективі його роль лише зростатиме. Відповідно до цього, європейські мусульмани вимагають змін як на соціальному, так і на політичному рівнях. І ці зміни повинні бути індивідуальними, бо в різних країнах роль мусульман дуже різна (від радикально налаштованих і вимагаючих законів Шаріату - до позитивно налаштованих).